

HAÇLI SEFERLERİ ZAMANINDA AVRUPA'DA ANTİSEMİTİZM (1096-1190) Antisemitism in Europe During the Crusades (1096-1190)

Emrullah KALELİ*

ÖZET

Haçlı seferleri konusu, öncelikli olarak, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında, hesabı belki de hâlâ kapanmamış, bir meseleyle alakalıdır. Bununla birlikte haçlı yemini etmiş batılı Hıristiyanlar, yalnızca Müslümanları hedef almamışlardır. Haçlı seferi güzergâhları üzerinde veya civarında bulunan farklı mezheplerdeki diğer Hıristiyanlar ve keza Yahudiler de haçlı seferlerinin önemli ölçüde mağdurları olmuşlardır. Bu çalışmada, haçlı seferleri bağlamında, Musevilere yapılan saldırılar anlatılmakta ve öteden beri Avrupa'da var olan antisemitizm ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Haçlı Seferleri, Orta Çağ, Avrupa, Yahudiler, Antisemitizm.

ABSTRACT

The subject of crusade, is concerned primarily with a matter that its account perhaps hasn't still closed. Nevertheless, western Christians who had sworn a crusading vow didn't have only the Muslims as their target. The other Christians from different sects and Jews likewise, who dwell on the route of the crusades or in its vicinity, had been victims of the crusades at an important degree. In this study, in the context of the crusades, it is told the attacks to the Jews and discussed the antisemitism existing all along.

Keywords; Crusades, Medieval, Europe, Jews, Antisemitism.

Haçlı seferleri denilince, Doğu ile Batı veya Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında yaşanmış olan bir mücadele süreci akla gelmektedir. Nitekim Papa II. Urbanus, Clermont Konsili'nde (27 Kasım 1095) haçlı seferi çağrısında bulunduğunda açıkça ortaya konan iki resmî hedef vardı. Bunlardan biri, Doğu Roma İmparatorluğu'nu, yani Bizans'ı, Türklerin tehdidi altından kurtarmak; ikincisi ise, kutsal toprakları, yani Filistin'i Müslümanların elinden alarak

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, emrullah.kaleli@giresun.edu.tr

“özgürleştirmek” idi¹. Yine bu arada İspanya’daki Müslüman varlığına yönelik yürütülen mücadeleler ve keza, Avrupa’nın kuzeydoğusundaki “sapkın” Slavlara karşı yapılan savaşlar da, haçlı ideolojisini ifade eden, Hıristiyanların üstlendiği bir misyon olarak kabul edilebilir. Aynı şekilde, haçlı seferlerinin sonraki zamanlarında, Avrupa’nın bazı bölgelerinde “yoldan çıkmış” birtakım mezhepleri hedef alan yok etme hareketleri de benzer bir konsept kapsamında ele alınabilir². Ancak bunların dışında herhangi bir topluluğa karşı, haçlı seferleriyle alakalı olarak, kilisenin açıkça önyak olduğu veya teşvik ettiği “kutsal” bir girişim söz konusu değildir. Bu bağlamda, haçlı seferleri zamanında Musevi varlığına yönelik Avrupa’da yaşanan antisemitist saldırılar ve bir dizi katliamlar, Batılı Hıristiyanlar tarafından genellikle tasvip edilmemekte veya sahiplenilmemektedir. Çünkü onlara göre, söz konusu Yahudi katliamları, kendilerine vaaz edilen haçlı ideolojisini yanlış yorumlayan ve üstlendikleri vazifenin kendilerine verdiği salâhiyetle çeşitli suçlar işleyen, bir grup haçlının hatalı tasarruflarının sonucuydu³.

Yahudilere karşı işlenen kapsamlı suçlar ve söz konusu katliamların ilki, birinci haçlı seferi esnasında yaşanmıştır. Clermont Konsili’nden sonra Avrupa’nın önde gelen şövalyeleri ve düzenli orduların başında Doğu’ya gidecek haçlı liderleri, Papa II. Urbanus tarafından belirlenmiş hareket vakti olan, 15 Ağustos 1096’ya yetişmek üzere gerekli hazırlıkları yapmakla meşgullerdi. Ancak bu arada daha alt tabakadaki sıradan halkın oluşturduğu haçlı grupları, Tanrı’nın kendilerinden taraf olacağı inancıyla, kapsamlı bir hazırlık yapmayı gerek görmeden, bir an önce “kâfirler” ile hesaplaşmak ve “dünyayı kurtarmak” için çoktan yola çıkmışlardı⁴.

Son derece iptidai silahlarla donatılmış olan ve “köylülerin” veya “halkın” haçlı seferini oluşturan bu insanlar, farklı liderlikler altında teşekkül etmiş dört büyük grup halinde hareket ettiler. Kuşkusuz onların en büyüğü ve en önemlisi karizmatik vaiz, Pierre l’Ermite’in peşinden giden haçlıların grubuydu. Bununla birlikte Pierre l’Ermite ve beraberiindeki taraftarları, Yahudilere yönelik saldırılarla ilgili en masum olanlardı. Çünkü onlar,

¹ Edward Peters, **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Charters and Other Source Materials**, Philadelphia, Pennsylvania, 1971, s.25-37.

² Örneğin, beşinci haçlı seferinden önce, Papa III. Innocentius (1198-1216) Fransa’nın güneyinde Katolik Kilisesi’nin inançlarına aykırı hareket eden ve kendilerine Albililer denen mezhebe karşı bütün Hıristiyan dünyasını silahlı saldırıya çağırmişti. Bkz. Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, İstanbul, 1997, s.183-84.

³ Robert Chazan, **European Jewry and the First Crusade**, London, 1987, s.219; J. A. Watt, “The Crusades and the Persecution of the Jews”, **The Medieval World**, (Ed. Peter Linehan ve Janet L. Nelson), London: New York, 2003, s. 149. Nitekim, zamanın Hıristiyan yazarları da bahsedilen katliamlarla ilgili, bazı haçlıların mal ve para edinme hırsını neden olarak göstermişler veya onların yapacakları yolculuğun masraflarını karşılamaya yönelik, sanki zaruri bir davranışmış gibi ifade etmeye çalışmışlardır. Bkz. Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı**, İstanbul, 1994, s.75.

⁴ Frederic Duncalf, “The First Crusade: Clermont to Constantinople”, **A History of the Crusades**, I, Madison: Milwaukee: London, 1969, s.258-59.

Yolculukları esnasında ihtiyaç duyabilecekleri gereksinimler bakımından nispeten hazırlıklıydılar ve sorunsuz bir şekilde bir an önce Kudüs'e ulaşmaya niyetlenmişlerdi. Bu arada Pierre'in yanında Fransız Yahudileri tarafından Avrupa'nın diğer yerlerindeki din kardeşlerine hitaben yazılmış bir mektup vardı. Bu mektup Avrupa'daki Yahudilere, Musevilerin lehine çalışan Pierre'e yardımda bulunulmasını tavsiye ediyordu. Anlaşılan o ki, Pierre l'Ermite söz konusu Yahudiler ile "iyi ilişkiler" kurabilmiş ve yanındaki mektubun sayesinde neredeyse bir sandık dolusu hazine toplamayı başarmıştı⁵.

Pierre l'Ermite, Almanya üzerinden yoluna devam ederken, onun arkasından sayıları hızla çoğalan daha küçük haçlı birlikleri, bu ünlü "kutsal adam"a yetişmek üzere toplanmışlardı. Fakat onlar hemen yola çıkmadılar ve Müslümanlarla çarpışmak üzere Filistin'e gitmeden önce, öteden beri Avrupa'daki varlıklarını hoş karşılamadıkları, Yahudileri yok etmeye yönelik birtakım saldırılarda bulundular. Volkmar ve onu müteakip Gottschalk'ın öncülüğündeki Alman haçlılar, 1096 Mayıs'ında Ren ve Bavyera bölgelerinde karşılaştıkları Musevileri öldürerek Macaristan sınırına kadar ilerlediler. Daha sonra bu iki grup Macar topraklarında işledikleri suçlar ve yaptıkları taşkınlıklar yüzünden Macarlar tarafından imha edildiler⁶. Bununla birlikte Yahudilere yönelik asıl saldırılar Leisingen Kontu Emich'in komutasındaki haçlı birlikleri tarafından gerçekleştirildi. Ren Nehri boyunca neredeyse buldukları her yerde Yahudilere saldırarak ilerleyen Emich ve beraberindeki haçlıların ilk hedefi Speyer şehri oldu. Canlarını kurtarmak isteyen Yahudiler kentteki sinagoga sığındılar. Ancak onların bir ibadethaneye sığınmasını herhangi bir şekilde manidar bulmayan haçlılar, en az bir Yahudi öldüren herkesin bütün günahlarının affolunacağına dair resmî bir bildiri- nin yayınlanmasından sonra, buraya saldırmaktan çekinmediler⁷. Fakat bu esnada her ne kadar birkaç Musevi öldürüldüyse de şehrin piskoposu Johannes'in araya girip Emich ve adamlarını ikna etmesiyle Speyer'da geniş çaplı bir katliam önlenmedi⁸. Benzer şekilde, Trier ve

⁵ Solomon bar Simson, "The Chronicle of Solomon bar Simson", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, Madison, 1977, s. 62; Duncalf, "The First Crusade", s.260; Watt, "Persecution of the Jews", s. 149. Bu arada bahis konusu mektup, muhtemelen Pierre'in üstü kapalı tehditleriyle ikna olan Fransız Yahudilerinin, haçlı seferinin hayrından ziyade, olası akıbetlerinden kaygı duydukları Almanya'daki dindaşlarını koruma düşüncesiyle yazmış oldukları bir mektuptu. Bkz. Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, (Çeviren: Fikret Işıltan), Ankara, 1998, s.105.

⁶ Haçlıların Macar topraklarındaki serüveni için bkz. Solomon bar Simson, "The Chronicle", s. 68-71; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s. 108-109; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s.19-20; Duncalf, "The First Crusade", s.262-63.

⁷ Anonim, "The Narrative of the Old Persecutions, or Mainz Anonymous", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, Madison, 1977, s.100-101.

⁸ Piskopos Johannes, haçlıları ve saldırgan kasaba halkını ikna etmek için gerektiğinde zor kullandı. Bütün uyarılarına rağmen Musevilere zarar vermeye devam eden kasaba halkından bazıları yakalayarak onların ellerini kestirdi. Bkz. Solomon bar Simson, "The Chronicle", s. 22, 72; Anonim, "Mainz Anonymous", s.101; Eliezer bar Nathan, "The Chronicle of Rabbi Eliezer bar Nathan", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, Madison, 1977, s.80; Runciman, **Haçlı Se-**

Metz şehirlerinde ikamet eden Yahudiler de haçlıların saldırılarına maruz kaldılar. Bununla birlikte, daha büyük çaplı katliamların yaşanmış olması bakımından Worms, Mainz ve Köln şehirleri öne çıkmaktadır⁹.

Worms kentinde ikamet eden ve Speyer’da olan biten hadiselerin haberini alan bazı Yahudiler, kaçmak için vakit kalmadığından, haçlıların muhtemel saldırılarına karşı yerel piskoposa başvurarak yardım talebinde bulundular. Bu kişiler piskoposun özel malikânesine sığınarak kurtulmaya çalışırken, diğer bir kısım Yahudi de, sahip oldukları en değerli şeylerini vererek, kendilerini evlerinde saklamaları için bazı “merhametli” Hıristiyan aileleri ikna ettiler. Ancak haçlılar, Yahudi aleyhtarı halkın yardımıyla kentteki bütün evleri didik didik aradılar. Her ne kadar bazıları Hıristiyanlığı kabul ederek canlarını kurtarmış olsa da saklandıkları yerlerde bulunan yüzlerce Yahudi vahşice öldürüldü. Yine haçlılar ve onlara eşlik eden öfkeli bir kalabalık, yaklaşık beş yüz kadar Musevinin sığınmış olduğu piskoposun malikânesine doğru yöneldiler. Bu durumda piskopos misafirlerine eğer canlarını kurtarmak istiyorlarsa görünen tek çare olarak onların Hıristiyanlığa geçmesi gerektiği tavsiyesinde bulundu¹⁰. Fakat Yahudilerin büyük bir kısmı bunu kabul etmediler¹¹ ve onlardan bazıları önce ailelerini öldürüp, sonra intihar ederek kendi sonlarını belirlerken; bazıları da herhangi bir ciddi direnişte bulunmadan kudurmuş kalabalığın pasif kurbanları olarak akıbetlerine razı oldular¹².

Bu arada haçlıların sıradaki hedefinin kendi yaşadıkları kent olduğunu öğrenen Mainz’daki Yahudiler, tıpkı Worms’da olduğu gibi, şehrin piskoposundan ve ayrıca kentin valisinden korunma talebinde bulunmuşlardı. Bu maksatla toplanan önemli bir miktardaki para karşılığında hem piskopos, hem de konttan kendilerine yardım edileceğine dair yeterli teminatlar alınmıştı. Hatta Emich’e dahi bir miktar altın gönderilerek, gerçekleşmesi mu-

ferleri Tarihi, I, s.106; Robert Chazan, **In the Year 1096: The First Crusade and the Jews**, Philadelphia, 1996, s.30; Rabbi Chaim Schloss, **2000 Years of Jewish History: From the Destruction of the Second Bais Hamikdash until the Twentieth Century**, Jerusalem, 2002, s. 100; Andrew Holt, **Jewish Persecution During the Crusades**, <<http://www.crusades-encyclopedia.com/jewishpersecution.html>>, (12.07.2009).

⁹ Joseph Francois Michaud, **The History of the Crusades**, Cilt:1, New York, 1853, s.70-71; Chazan, **European Jewry**, s.98; Chazan, **In the Year 1096**, s.47. Metz’de yirmi iki Yahudi öldürüldü. Trier’de kaç Musevinin katledildiği bilinmemekle birlikte büyük çaplı bir imhanın söz konusu olmadığı sanılmaktadır. Öte yandan Worms, Mainz ve Köln şehirlerinde yaşanan katliamın boyutu binlerle ifade edilmekteydi. Bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.107-108; Watt, “Persecution of the Jews”, s.149.

¹⁰ Bu tavsiye, samimi bir öğütten ziyade, kendisine Yahudileri Hıristiyanlığa döndürmeyi vazife edinmiş olan piskoposun fırsatçılığıydı. Bkz. Watt, “Persecution of the Jews”, s.152.

¹¹ O an için Hıristiyanlığı kabul edip alelacele vaftiz olan bazı Yahudiler canlarını kurtardılar. Ancak bu Musevilerin neredeyse tamamı Alman Hükümdarı IV. Heinrich’in izniyle tekrar eski dinlerine geri döndüler. Bkz. Watt, “Persecution of the Jews”, s.152.

¹² Solomon bar Simson, “The Chronicle”, s. 23; Eliezer bar Nathan, “The Chronicle of Rabbi”, s. 81; Anonim, “Mainz Anonymous”, s. 101-105; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.107; Schloss, **Jewish History**, s.100-101; Holt, **Jewish Persecution**.

kadder görünen bir katliam bertaraf edilmeye çalışılmıştı¹³. Fakat kentin yerli Hıristiyan halkı, Yahudiler ve yerel otorite arasındaki mutabakatı tanımadılar. Onlardan bazıları şehrin kapılarını açarak haçlıların içeri girmesini sağladılar. Kente girer girmez kendilerine eşlik eden kasaba halkıyla birlikte doğruca piskoposun malikânesine yönelen haçlıların başında, Yahudilere karşı herhangi bir saldırıda bulunmamak için onların altınlarını kabul eden Emich vardı¹⁴.

Bu durumda Yahudiler için yapacak hiçbir şeyi kalmayan ve Museviler hakkında iyi şeyler söylemiş olduğu için kendisinin de öldürüleceğini düşünen piskopos ve adamları, onları kendi yazgılarıyla baş başa bırakarak yakındaki Rudesheim şehrine kaçtılar¹⁵. Kendilerini ve ailelerini kurtarmak için haçlıların yaptığı dinlerini değiştirme teklifini kabul eden ve Hıristiyanlığa geçen birkaç kişinin dışında, Yahudilerin hepsi, kendilerini yine doğru düzgün savunamadan, genel bir katliamın kurbanı oldular¹⁶. Yine bu arada onlardan bazıları intihar ederek kendi sonlarını kendileri belirlerken; bazıları ise, canlarını kendilerine saldıran öfkeli kalabalığın almasına izin verdiler. Haçlı vakanüvislerinden Albertus Aquensis, bu noktada yaşanan dehşet anlarını şöyle nakletmişti: Onlar kadınları öldürdüler; dahası yaşlılara ve cinsleri ne olursa olsun körpeçik çocuklara kılıçlarını sapladılar. Yahudiler, Hıristiyan düşmanların kendilerine ve çocuklarına saldırdığını ve yaş ayrımı yapmadan öldürdüklerini görünce, aynı şekilde kendileri bir diğerine saldırdı; erkek kardeş, çocuklar, karılar ve kız kardeşler... Ve böylece birbirlerinin ellerinde can verdiler. Söylemesi korkunç ama aneler küçük çocuklarının boğazlarını kendi elleriyle kestiler ve diğerlerini de bıçakladılar. Sünnetsizlerin silahıyla öldürülmektense kendi elleriyle ölmeyi tercih ettiler¹⁷.

¹³ Anonim, "Mainz Anonymous", s.107; Schloss, **Jewish History**, s.99; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s. 107. Esasında, Mainz'daki Museviler Fransa'dan gelen uyarı mektupları sayesinde gelmekte olan tehlikenin boyutuyla ilgili vaktinde haberdar edilmişlerdi. Bu nedenle kaçmak için yeterince zamanları vardı. Ancak onlar, kendilerinin muhtemel bir katliamın kurbanları olacaklarını öngörmediklerinden, gelen uyarıları yeterince ciddiye almadılar. Sadece haçlıların ihtiyacı olan şeyi, yani ekmek ve yiyecek almaları için gereken parayı, onlara vererek meseleyi halledeceklerini düşünmüşlerdi. Bkz. Anonim, "Mainz Anonymous", s.99-100.

¹⁴ Albertus Aquensis, **Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae**, İngilizce çev. August C. Krey, **The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants**, Princeton, 1921, s.55; Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.28-30; Anonim, "Mainz Anonymous", s.107-108; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.107; Chazan, **In the Year 1096**, s.59; Watt, "Persecution of the Jews", s.149-50; Holt, **Jewish Persecution**.

¹⁵ Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.30-31; Jacob Rader Marcus, **The Jew in the Medieval World: A Source Book, 315-1791**, Ohio, 1999, s.129.

¹⁶ Buradaki katliam son bulduğunda Mainz ve civarında öldürülen Yahudilerin sayısı ile ilgili 700 ile 1300 arasında değişen bir rakam zikredilmişti. Bkz. Leonard B. Glick, **Abraham's Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, New York, 1999, s.101; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.107; Holt, **Jewish Persecution**.

¹⁷ Albertus Aquensis, İngilizce çev. Krey, s.55. Söz konusu katliamla ilgili ayrıca bkz. Anonim, "Mainz Anonymous", s.109-112; Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.31-47; Eliezer bar Nathan, "The Chronicle of Rabbi", s.83-84; Marcus, **A Source Book**, s.129-130.

Mainz'dan ayrılan Emich ve adamlarının bir sonraki hedefleri ise, Köln şehriydi. Ancak buradaki Yahudiler haçlıların yaklaştığı haberlerini duyduklarında bazı merhametli Hıristiyan ailelerin evlerine sığınmışlar veya bölgeyi terk etmişlerdi. Bu nedenle 1 Haziran 1096'da haçlılar ve yerel kasaba halkından oluşan bir kalabalık, Yahudi mahallelerine saldırdıklarında kimseyi bulamayınca sadece buradaki evleri yağmalamışlar ve aynı zamanda sinagogu da yıkmışlardı. Bu esnada bölgenin piskoposu, Yahudileri korumak amacıyla, onlardan birçoğunu civardaki bazı sığınacak yerlere kaçırmıştı. Fakat bir grup köylü, Yahudilerin saklandıkları yerlerden birisini buldu. Hemen ardından kadın, çocuk veya yaşlı ayrımı gözetilmeyen, gene bildik bir katliam sahnesi yaşandı¹⁸.

Bu arada, birinci haçlı seferi döneminde yaşanan bütün bu antisemitist saldırıları halkın haçlı seferine iştirak eden birtakım küçük ve marjinal grupların eylemi olarak görmek çok doğru bir yorum değildir. Zira düzenli haçlı ordularının önemli liderlerinden biri ve gelecekteki Kudüs Krallığı'nın ilk hükümdarı olacak olan Godefroi de Bouillon da Yahudi karşıtı davranışlarda bulunmuş ve o, ancak "Musevilerin kanını akıtarak İsa'nın çarmıha gerilmesinin öcünü aldıktan ve Avrupa'da Yahudi adını taşıyanların kökünü tamamen kazıdıktan" sonra yoluna devam edeceğine dair yemin etmişti¹⁹. Fakat o esnada Alman Hükümdarı IV. Heinrich'in en önemli dünyevi ve ruhani adamlarına, bölgelerindeki bütün Yahudilerin emniyetlerinin sağlanmasını emreden kesin talimatı üzerine, Godefroi geri adım attı ve onun başlangıçtaki söz konusu antisemitist maksadı hâsıl olmadı. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni durum karşısında elde edebileceği en iyi faydayla yetinen Godefroi de Bouillon, kendi selametlerinden emin olmak isteyen Yahudilerin kaygılarından istifade ederek, haçlı seferinin masraflarına katkı gerekçesiyle, Mainz ve Köln Musevi cemaatlerinden toplam 1000 gümüş sikke kabul etti²⁰.

Tarihçiler batılı Hıristiyanların Yahudilere karşı yaptıkları bu saldırıları izah etmeye çalışırken başlıca üç ana sebep üzerinde durmuşlardır. Birincisi, bu bir yoksulluk ve ihtiyaç meselesiydi. Papanın tavsiyesini dinleyen düzenli haçlı orduları yola çıkmadan önce yeteri kadar erzak temin etmek için 1096 yılı hasat dönemini beklerlerken, halkın haçlı seferinin sabırsız üyeleri güzergâhları boyunca yerel Hıristiyan ahalinin vereceği sadaka ve hediye gibi bağışlarla yiyecek ihtiyaçlarını gidermeyi düşünmüşlerdi. Fakat umdukları gibi kâfi miktarda yiyecek bulamayınca onlar yağma ve hırsızlık yoluna gitmişlerdi. Son derece coşkulu ve heyecanlı ama aynı zamanda herhangi bir güçlü liderlik ve disiplinden uzak olan bu gruplar, aslında nereye gitseler yol üzerindeki yerel topluluklar tarafından tam bir "baş belası" olarak görülmüşlerdi. Bununla birlikte Ren Nehri boyunca büyüyen şehirlerde ikamet eden ve ticaretle uğraştıkları için zenginlikleriyle ön plana çıkan Yahudiler, cazip bir

¹⁸ Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.49-53; Eliezer bar Nathan, "The Chronicle of Rabbi", s.85; Albertus Aquensis, İngilizce çev. Krey, s. 54; Chazan, **In the Year 1096**, s.42-43; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.108; Watt, "Persecution of the Jews", s.149; Holt, **Jewish Persecution**.

¹⁹ Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.24-25; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s. 105; Watt, "Persecution of the Jews", s.149.

²⁰ Solomon bar Simson, "The Chronicle", s.25; Duncalf, "The First Crusade", s.263; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.106.

hedef olarak, haçlıların saldırılarına en fazla maruz kalanlardı. Çünkü onlara göre, bu Yahudiler servetlerini tefecilik yaparak çoğaltmışlardı ve onların kara parasını böyle “kutsal” bir dava için kullanmak haçlı seferinin finansına yönelik son derece meşru bir çözüm sayılırdı²¹.

Musevilere yapılan saldırıların izahıyla ilgili öne sürülen ikinci neden ise, bazı haçlıların, zor kullanarak da olsa, Yahudilerin dinlerini değiştirmeyi amaçlamış olmalarıydı. Çünkü almış oldukları vaazlarda kendilerine telkin edilen haçlı misyonuna göre, onların görevi sadece Müslümanlarla değil, Hıristiyan olmayan bütün unsurlarla mücadele etmeyi gerektiriyordu. Dolayısıyla Yahudilerin din değiştirmesini temin etmek veya onları imha etmek bu haçlılar tarafından yapılacak işin ilk basamağı olarak telakki edildi²².

Mevzubahis meseleyle alakalı üçüncü bir ana neden de Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında geçmişten gelen bir husumetin hâlâ canlı tutulmasıydı. Söz konusu düşmanlığın temeli Hz. İsa'nın mahkûm edilerek çarmıha gerilmesinde Yahudilerin sorumlu olduğuna dair Hıristiyanlar arasındaki yaygın bir kanaate dayanıyordu²³. Öte yandan, Yeni Ahit'teki (İncil) birkaç pasajda Yahudi liderlerine atfen “yılanlar” ve “engerekler soyu” diye tanımlamaların kullanılmış olması bizzat İsa Peygamber'in onlarla ilgili hoşnutsuzluğunu ifade etmekteydi²⁴. Bununla birlikte Yahudilere yönelik asıl düşmanlık, onların Hıristiyanların aleyhine entrika düzenlemekle suçlandığı ve bu yüzden bütün Musevilerin köle ilan edilerek mallarına el konulmasının kararlaştırıldığı 9 Kasım 694'teki Toledo Konsili'nde açıkça dile getirilmişti²⁵. Yine VII. yüzyılda İspanya'nın büyük bir bölümü Müslümanlar tarafından fethedilirken buradaki Hıristiyanlar, Yahudilerin Arap fatihlerine yardım ettiklerini ve onları hoş karşıla-

²¹ Thomas F. Madden, **A Concise History of the Crusades**, Oxford, 1999, s.21. Buldukları ülkelerde her ne kadar “vatandaş” olarak pek itibar görmeseler de, Bizans ve Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler sürdüren Yahudiler, bu sayede uluslararası ticarete hâkim olurken, kendilerine tanınan ayrıcalıklar sayesinde, ekonomik bakımdan kilit noktaları tutmuşlardır. Dahası Hıristiyan Batı'da tefeciliğin yasak olması nedeniyle Museviler bu alanda akla gelebilecek her türlü kazanç kapılarını serbestçe sahiplenmişler ve neredeyse herkesi kendilerine borçlu hale getirmişlerdi. Böylece onlar, Hıristiyan kamuoyunda sevilmeyen ve hatta nefret edilen yabancılar olarak yer aldılar. Bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.104-105; Jacob Katz, **Exclusiveness and Tolerance: Studies in Jewish-Gentile Relations in Medieval and Modern Times**, Oxford, 1961, s.5; Duncalf, “The First Crusade”, s.263.

²² Madden, **Concise History**, s.21; Schloss, **Jewish History**, s.98; Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesi”, s.75.

²³ Marcus, **A Source Book**, s.129-30. Hz. İsa'yı yargılayan ve kendisi de bir Yahudi olan hâkim Pontius Pilatus, bu esnada orada hazır bulunan Yahudi kalabalığa Hz. İsa'ya ne yapılması gerektiğini sorduğunda onların hepsi coşkulu bir şekilde “O'nu çarmıha gerin!” diye bağırmişlerdi. Detayları bazı farklılıklar ihtiva etse de bu olay mevcut dört İncil'de de doğrulanmaktadır. Bkz. **Yeni Ahit** (İncil), **Matta** 27:22-31; **Markos** 15:13-20; **Luka** 23:21; **Yuhanna** 19:15.

²⁴ “Engerekler soyu” ifadesi Yeni Ahit'te dört farklı yerde (**Matta** 3:7, 12:34, 23:33; **Luka** 3:7); “yılanlar” kelimesi ise, sadece bir yerde (**Matta** 23:33) geçmektedir.

²⁵ Abba Solomon Eban, **My People: The Story of the Jews**, New York, 1968, s.160; Roy Clinton Cave ve Herbert A. Coulson, **A Source Book for Medieval Economic History**, Milwaukee, 1936, s.283-84.

dıklarını ileri sürmüşlerdi²⁶. Bütün bu nedenlerden ötürü burada, evlerinin hemen yakınında ikamet eden Hz. İsa'nın hasımları dururken, binlerce mil ötedeki düşmanları imha etmek maksadıyla o kadar yol gitmenin Hıristiyanlar için elbette bir anlamı olamazdı. Eğer haçlılar kutsal bir dava için mücadele edeceklerse öncelikli olarak Hz. İsa'nın intikamını almak zorundaydılar. Onlara göre, bu aynı zamanda bizzat Hz. İsa'nın vasiyeti olmalıydı²⁷.

Bu arada ortaçağdaki papalar ve diğer ileri gelen kilise adamları Yahudi aleyhtarı tavırlarında nispeten daha ölçülüydüler. Çünkü onlar her ne kadar yeri geldikçe Musevilere yönelik sert ve önyargılı ifadeler kullanmış olsalar da Yahudilere karşı olası bir şiddetin önünü almak için çaba göstermişlerdir. Onların bu himayeci tavrı elbette sadece haçlı seferleriyle alakalı değildi. Zira Avrupa'da antisemitist vakalar daha önceleri de vardı. Örneğin İspanya'da Müslümanlara karşı savaş yapılırken Hıristiyanlar tarafından oradaki Yahudilere vaftiz veya ölüm seçeneği sunulmuştu. Keza, 1084'te Mainz'da yaşanan Yahudi aleyhtarı bir olayda Musevilere ait bütün mekânlar yerle bir edilmiş, bölgedeki bütün Yahudiler göç etmeye zorlanmıştı.

Bahsi geçen olayda, Yahudilerin korunmasına yönelik papalık ve bazı din adamlarının telkin, tavsiye ve hatta kınamaları istenilen sonucu vermeyince yasal tedbirlere başvuruldu. Mainz şehrinden kaçan Yahudilere kucak açan ve onlara tıpkı “kendi evlatlarına merhamet eder gibi” merhamet eden Speyer Piskoposu Rudiger Huozmann tarafından imzalanan 15 Eylül 1084 tarihli bir belgeyle kendilerine bağışlanan bazı imtiyazlar ve birtakım haklar sayesinde Museviler ilk kez yasal bir statüye sahip olmuşlardı. Buna göre, onlar, Hıristiyan vatandaşlar tarafından rahatsız edilmesinler diye şehrin dışında kendilerine tahsis edilen müstahkem bir mahalde kendi savunmalarını oluşturabilecekler ve kendi aralarındaki davaları baş hahamın riyasetindeki Musevi mahkemelerinde karara bağlayabileceklerdi. Keza, onların ikamet ettikleri yere ilaveten, kentin hemen dışından Ren Nehri kıyısındaki bir limana kadar olan bölge ve söz konusu liman, diledikleri gibi ticaret yapabilmeleri için Yahudi cemaatine ayrılacaktı²⁸.

²⁶ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I, s.105. İspanya'nın fethedilmesine Müslümanlara aktif yardımda bulunan Yahudiler daha sonraki dönemde onların hoşgörüsüyle dinî ve diğer her türlü özgürlüklere sahip olmuşlardı. Bu yakınlaşma zamanla Yahudilerin Müslüman Arap kültürüyle kaynaşarak onların örf ve adetlerini, yaşam biçimlerini ve isimlerini benimsemelerine yol açmıştı. Bkz. Şevket Yıldız, “Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (Cilt:18, Sayı:1), 2009, s. 511–12.

²⁷ Haçlılardan birisi bir Yahudi hahamına şöyle demişti: Siz bizim çok saygı duyduğumuz kişiyi ağaçta sallandırarak öldüren kişilerin torunlarısınız. Ve O (Hz. İsa), kendi kendine şöyle demişti: “Elbet benim çocuklarımla geleceği ve benim kanımın öcünü alacağı bir gün de gelecek.” Bkz. Solomon bar Simson, “The Chronicle”, s.25; James Carroll, **Constantine's Sword: The Church and the Jews**, New York, 2002, s.261; Schloss, **Jewish History**, s.98; Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesi”, s.75.

²⁸ Solomon bar Simson, “The Chronicle”, s. 71-72; Watt, “Persecution of the Jews”, s.147. Söz konusu bu imtiyaz belgesinin İngilizce metni için bkz. Cave ve Coulson, **Economic History**, s. 101-102.

Musevilerin elde ettikleri bu imtiyazların kapsamı ve alanı Alman Hükümdarı IV. Heinrich (1056-1106) zamanında daha da genişletildi ve onların can ve mal varlıkları keyfi saldırılara karşı devlet himayesine bağlandı. Buna göre, Yahudiler krallığın her yerinde serbestçe ticaret yapabilecekler ve onların bu hakkı yasayla teminat altına alınacaktı²⁹. Yine aynı kanunla, Yahudilerin zorla Hıristiyanlaştırılmasına karşı da bazı tedbirler getirildi. Musevi çocukların ebeveynlerinin elinden cebren alınarak vaftiz edilmesi kesinlikle yasaklandı. Eğer bir Yahudi kendi rızasıyla vaftiz olmak istediğini beyan etse dahi, onun din değiştirme töreninin yapılması için en az üç gün geçmeliydi. Böylece söz konusu tercihin samimi bir arzu veya baskı ve zorlama neticesinde mi alınmış bir karar olduğu anlaşılacaktı³⁰. Ancak Musevilere gösterilen bu hoşgörü, herhangi bir merhamet veya iyi niyetin bir tezahürü değildi. Yahudileri gözeten Avrupalı din adamları ve hükümdarlar, belki kendi kentlerinin kalkınacağı beklentisiyle, Musevilerin sahip oldukları imkânlardan faydalanmak istemişlerdi³¹. Fakat Hıristiyan liderlerin söz konusu kollayıcı tavırlarının arkasında esasında iki önemli teolojik neden vardı. Birincisi, Avrupa'daki Yahudi toplulukları, İncil'deki olayların yaşayan tarihi tanıklarıydılar. Bizzat Yahudilerin varlığı kutsal kitapların tarihi güvenilirliğinin şahitliğine hizmet etmekteydi. İkinci olarak, bu dinî liderler, ahir zamanda Yahudilerin dinlerinden dönerek Hıristiyanlığı kabul edeceklerine inanıyorlardı. Yani Museviler, Hıristiyanlar tarafından, Hz. İsa'nın yeniden dünyaya gelişinin alametleri olarak görülüyorlardı ve dolayısıyla böyle bir kehanetin gerçekleşmesi için, Yahudilerin kendi inançlarını muhafaza ederek, varlıklarını sürdürmeleri gerektiğine taraflardı. Hatta bu yüzden kendi istekleriyle bile olsa, Yahudilerin Hıristiyanlık dinine geçmemeleri için bazı caydırıcı önlemler dahi alınmıştı. Mesela, vaftiz olan bir Musevi, sahip olduğu tüm mal varlığını hazineye devretmek zorundaydı³². Keza, aynı maksatlarla, 1 Mart 1146'da Papa III. Eugenius (1145-53) tarafından ikinci haçlı seferinin çağrısı yapılırken, kilise yetkilileri birinci haçlı seferi sırasında baş gösteren antisemitist saldırıların benzerlerinin yaşanmaması için önleyici tedbirler almaya çalıştılar. Zira o sırada Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde Yahudileri endişelendirecek bazı gelişmeler oluşmaktaydı. Kuzey Fransa'da, Radulf adında mutaassıp ve yobaz bir keşiş, yetkisi olmadığı halde verdiği haçlı seferi vaazlarıyla, Hıristiyan toplumu içinde zaten var olan, antisemitist duyguları körüklemekteydi. Birinci haçlı seferinde olduğu gibi, Filistin'deki düşmanlarla savaşmak maksadıyla propaganda yapılırken, işe Yahudileri de dâhil eden ve yakındaki Musevilerin katledilmesini teşvik eden bir vaazın daha kolay ve etkili olduğu kendini göstermişti. Böylece, Radulf'un Yahudileri hedef gösterdiği, "kulağa hoş gelen" söylevleri neticesinde Avrupa'da antisemitizm taraftarlarının sayısı hızla yükseldi³³.

²⁹ Eğer bir Hıristiyan ve bir Yahudi arasında dava olursa, her bir taraf kendi kutsal kitaplarına yemin edeceklerdi. Şayet Musevilerin aralarında bir dava söz konusu olursa bu davayı kendi mahkemelerinde karara bağlayacaklardı. Bkz. Watt, "Persecution of the Jews", s.147.

³⁰ Watt, "Persecution of the Jews", s.147-48.

³¹ Cave ve Coulson, **Economic History**, s.101.

³² Watt, "Persecution of the Jews", s.148; Holt, **Jewish Persecution**.

³³ Sefer Zekhirah, "Sefer Zekhirah, or The Book of Remembrance, of Rabbi Ephraim of Bonn", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, Madison, 1977, s.121-22; Michaud, **The History**, s.336.

Fakat bu arada ikinci haçlı seferinin en önemli şahsiyeti, başrahip Bernard de Clairvaux, kendisi Yahudilere karşı herhangi bir sempati duymamasına rağmen, bizzat devreye girerek, Musevileri hedef alan söz konusu saldırıları önleme görevini üstlendi. Bernard, ilk olarak, kuzey Fransa'daki Hıristiyanlara hitaben yazdığı bir mektupta onların İsa'nın öğretilerini takip etmelerini ve katliamdan kaçınmalarını talep ederek, sorunu büyümeden önlemeye çalıştı. Ancak onun bu talebi yeterince dikkate alınmadığından, Clairvaux başrahibi bölgeye bizzat gitme ihtiyacı hissetti³⁴. Bununla birlikte Bernard'ın gelişinden hemen önce, Radulf Fransa'yı terk ettiğinden, antisemitizmle ilgili o an için bir mesele kalmadı.

Ancak kısa bir süre sonra Mainz piskoposundan gelen bir şikâyet mektubundan Radulf'un Yahudi aleyhtarı faaliyetlerine devam ettiği anlaşıldı. Bernard'ın yörüngesinden kaçan keşiş Radulf, Ağustos 1146'da Almanya'ya gitmiş ve Köln, Mainz, Worms ve Speyer halkını yine Musevilere karşı kışkırtmaya yönelik tahrir edici vaazlarına orada devam etmişti. Bernard bir kez daha Radulf'u durdurmak için, herkesin önünde okunmak üzere, bir kınama mektubu kaleme aldı. Fakat bu pek etkili olmayınca Speyer ve Köln'deki ileri gelen gruplara doğrudan mektup yazarak onların sadece haçlı seferine odaklanmaları için, kendi aralarındaki hususi savaşımlardan vazgeçmelerini ve Yahudi katliamlarının durdurulmasını istedi. Onlara Pierre l'Ermite ve onun talihsiz ordusunun akıbetini hatırlatarak ibret alınması gerektiğine işaret etti. Buna göre, Almanlar yetkisiz vaizleri dinlememeli, düzenli birlikler hazır oluncaya kadar yola çıkmamalı ve ordunun gücü ve disiplinini muhafaza edecek tecrübeli askerî şahsiyetlerin haricinde kendilerine lider seçmemeliydi. Antisemitizmin önlenmesine yönelik nasihatleri ise, daha ziyade teolojik gerekçelere dayanıyordu. Aziz Augustinus'un³⁵ (354-430) öğretilerinden istifade eden Bernard'ın argümanlarına göre, Yahudiliğin yaşaması Tanrı'nın isteğiydi ve Museviler sayesinde Hıristiyanlığın gerçekleri bütün uluslara yayılacaktı³⁶. Bu nedenle onlar katledilmemeli ve hatta sürgüne dahi gönderilmemeliydiler. Öte yandan Tanrı onların ahir zamanda Hıristiyanlığa döneceğini bildirmişti. Eğer onlar tamamen imha edilirlerse ve dünyanın sonu geldiğinde Hıristiyanlığı kabul ede-

³⁴ Bununla birlikte söz konusu yolculukla ilgili olarak, Bernard de Clairvaux'un yegâne hedefi Yahudileri kollamak değildi. Bernard aynı zamanda ikinci haçlı seferinin baş vaizi olarak, kuzey Fransa ve Flandre'da haçlı seferine katılacak taraftar bulma niyetindeydi. Bu bakımdan her ne kadar Radulf'un tavrını tasvip etmese de Clairvaux başrahibi ona müteşekkir olmalıydı. Çünkü Radulf'un faaliyetleri neticesinde bölgede dinî bir coşku yükselmiş ve haçlı seferine ilgi artmıştı. Bu heyecan ve alakadan istifade eden Bernard, böylece ikinci haçlı seferi için kolayca taraftar buldu. Bkz. Virginia G. Berry, "The Second Crusade", **A History of the Crusades**, I, Madison, Milwaukee, London, 1969, s.472-73. İkinci haçlı seferinde takerrür eden Yahudi karşıtı gelişmelerle ilgili ayrıca bkz. Ebru Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Ankara, 2003, s.19.

³⁵ Augustinus: Batı'da bugünkü Hıristiyanlık anlayışı ve felsefesinin şekillenmesinde önemli ölçüde söz sahibi olan ve Aurelius Augustinus ya da Hippolu Augustinus olarak da bilinen Aziz Augustinus, 354-430 yılları arasında yaşamış ünlü bir Hıristiyan düşünürdür.

³⁶ Augustinus'un Yahudiler hakkında düşünceleri için bkz. Robert Chazan, **Fashioning Jewish Identity in Medieval Western Christendom**, New York, 2004, s.47-66; Andrew S. Jacobs, **Remains of the Jews: The Holy Land and Christian Empire in Late Antiquity**, California, 2004, s.57-99.

cek herhangi bir Yahudi kalmazsa, o halde Hıristiyanlar kendilerine vaat edilen ebedi kurtuluşu nasıl kavuşacaklardı?

Dönemin diğer bir önemli dinî şahsiyeti, Cluny Manastırı'nın başrahibi, "Muhterem" lakaplı Pierre de meslektaşısı Bernard'ın tezlerini kabul etmekteydi. Fakat onun yaklaşımı biraz farklıydı. Ona göre, Musevilerin canı bağışlanmalı ama paralarına el konulmalıydı. Yani Müslümanları dize getirmek için Yahudilerin zenginliği kullanılabilirdi. Böylece Yahudilerin mal varlıklarının bu büyük "kutsal" davaya hizmet etmesi gerektiği tartışmaya açıldı³⁷.

Bu arada Bernard de Clairvaux'un Almanya'da söz sahibi olan çeşitli kesimlere gönderdiği mektuplar, keşiş Radulf'un ateşli konuşmalarının yanında, yine etkisiz kalmıştı. Bunun üzerine Bernard, hem ikinci haçlı seferine taraftar bulma çalışmaları dâhilinde propaganda sahasını genişletmek, hem de Radulf'un antisemitist faaliyetlerine kesin olarak bir son vermek amacıyla Almanya'ya bizzat gitti. Radulf ile Mainz'da karşılaşan Bernard, ona manastıra çekilmesini emretti. Nihayet sükûnetin sağlanmasıyla, Yahudiler için kaygı verici durum bir kez daha ortadan kalktı³⁸.

Üçüncü haçlı seferi zamanında Musevilere yönelik saldırılarla ilgili kayda değer bir olay, İngiltere Kralı I. Richard'ın 3 Eylül 1189'daki taç giyinme töreninin olduğu günde meydana geldi. İngiliz Musevi toplumunun önde gelen liderleri, tıpkı benzer maksatlarla orada bulunan diğer gruplar gibi, kendilerine sabık kral II. Henry (1154-1189) tarafından bahşedilmiş olan imtiyazları yenilemek için Londra'ya gelmişlerdi. Ancak onlar Richard'ın makamına kabul edilmeyi beklerlerken bazı sıkıntılar yaşadılar. Antisemitist bir grup tarafından önce itilip kakıldılar, daha sonra da ciddi bir şiddete maruz kaldılar. Bu arada kralın, Yahudileri kovacağına dair bir söylenti şehirde yayılmaya başladı. Bu şayiayla birlikte Londra'daki Musevilere ve onların mülklerine karşı saldırılar giderek arttı. İngiltere'nin en büyük Yahudi cemaatine ait evler ateşe verildi, malları yağmalandı. Yine bu arada çok sayıda Musevi öldürülürken, onlardan bazıları vaftiz edilmeğe zorlandılar³⁹.

Bununla birlikte yaşanan bu olay, İngiltere'de görülen bir dizi antisemitist saldırıların henüz başlangıcıydı. İngiltere Kralı I. Richard'ın (1189-99) üçüncü haçlı seferi için, Aralık 1189'da ülkeyi terk etmesini fırsat bilen saldırganlar, Şubat ve Mart 1190 itibarıyla, eylemlerini Norwich, King's Lynn, Stamford, Lincoln, York ve Bury Saint Edmunds şehirlerine yaydılar. Bu şehirlerin büyük kısmında bir miktar Yahudi hayatını kaybetti. Bazı yerlerde aceleyle kraliyet şatolarına sığınarak canlarını kurtaran Museviler olduysa da, çoğu yerde ciddi kayıplar yaşandı. Ekseriyeti haçlı yemini etmiş ve Kudüs'e gitmek üzere hazırlık yapmakta olan kişilerden oluşan saldırganlar, Müslümanlarla karşılaşmadan önce kadın, erkek, çocuk veya yaşlı ayrımı yapmadan kendi ülkelerindeki Yahudileri yok etmeye niyetlenmişlerdi. 6

³⁷ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, II, s.211; Watt, "Persecution of the Jews", s.155.

³⁸ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, II, s.211; Berry, "Second Crusade", s.473. İkinci haçlı seferi döneminde yaşanan söz konusu antisemit gelişmeler için bkz. Sefer Zekhirah, "Remembrance", s.21-33.

³⁹ John George Edgar, **The Crusades and the Crusaders**, Boston, 1860, s.171; Marcus, **A Source Book**, s. 147-48; Watt, "Persecution of the Jews", s.156.

Şubat'ta, Norwich'de, herhangi bir yere sığınamayan ve evlerinde kalan çok sayıda Yahudi öldürüldü. 7 Mart'ta, Stamford şehrinde, kent pazarının kurulduğu bir günde, yine birçok Musevi katledildi. Bury Saint Edmunds'da, 1190 yılının kutsal Palmiye Pazarı'nda⁴⁰ elli yedi Yahudinin öldürüldüğü söylenmektedir⁴¹. Yahudilerin uğradığı zayıat bakımından kayıtlara geçen en ciddi olay ise, 16-17 Mart 1190'da vuku bulan, York şehrindeki saldırılardı. Söz konusu vakada geniş çaplı bir katliam yaşanırken, denildiğine göre, beş yüz kadar Musevi, "sünnetsizlerin" (haçlılar) eliyle ölmektense birbirlerinin kanını akıtarak intihar etmeyi tercih etmişlerdi. Bu arada, tüm bu olaylar gelişirken, devletin resmî memurları Yahudileri korumak için isteksiz davrandılar veya yetersiz kaldılar⁴².

Üçüncü haçlı seferinden sonraki dönemlerde de antisemitik saldırılar kuşkusuz devam etmiştir. Ancak bunlar, daha önceki antisemitizm vakalarına göre, kaynaklarda pek fazla yer almadığından genellikle göz ardı edilirler. Bununla birlikte Yahudilerin maruz kaldıkları katliam ve uğradıkları zayıatın boyutunun önceki dönemlere nispeten daha az olduğu düşünmemek gerekir. Çünkü 1236 tarihli bir papalık mektubundan anlaşıldığı kadarıyla o dönemde sadece Fransa'da 2500 kadar Musevi öldürülmüştü. Fakat bu olay nedense diğer hiçbir kaynakta zikredilmemiştir. Dolayısıyla, daha sonraki dönemlerde ara sıra görülen veya kaynaklarda yeterince yer bulmayan Yahudi aleyhtarî olaylar, daha ziyade ufak marjinal gruplar tarafından işlenen, sistemli olmayan, münferit suçlar olarak telakki edilmek istenmiştir⁴³.

Bununla beraber Avrupa'da Yahudilerle ilgili kuşku ve önyargular ve onları ayrımcılığa tabi tutan bir düşünce hiçbir zaman yok olmamıştır. Hıristiyanlar arasındaki yaygın kanıya göre, dönemin bazı para düşkünü hükümdarları tarafından şımartılan Museviler, kendilerine tanınan imtiyazlar sayesinde serbestçe tefecilik yapmaktaydılar. Onlar bu yolla elde ettikleri kara parayla kolayca zenginleşmişler ve zamanla İsevilere karşı kibirli ve aşırı küstah hale gelmişlerdi. Bu nedenle onlara yönelik bir antipatinin oluşması doğaldı. Böylece Hıristiyan kamuoyunda birikmiş olan öfke ve kızgınlığın antisemitik saldırılara dönüşmesi için bir bahane bulmak her zaman kolay oldu. Örneğin, 1144'te Yahudilerin Hıristiyan çocukları kaçıırarak kendi özel ayinlerinde kurban ettiklerine dair bir söylenti üzerine çok sa-

⁴⁰ Palmiye Pazarı: Hıristiyanlarca kutsal sayılan Paskalya haftasının ilk günü olup, Hz. İsa'nın zafer alayıyla Kudüs'e girmesini hatırlatır. Bu esnada O'nun yoluna palmye dalları serildiği ve insanlar gelenleri bu ağacın dallarıyla selamladığı için o günün anısını tekrar yaşamak isteyen Hıristiyanlar her yıl Paskalya Pazarı'nda bu ağacın dallarıyla evlerini süslerler.

⁴¹ Colin Richmond, "Englishness and Medieval Anglo-Jewry", **The Jewish Heritage in British History: Englishness & Jewishness**, (Ed. Tony Kushner), London, 1992, s.50-53.

⁴² Watt, "Persecution of the Jews", s.155-57. Bir iddiaya göre, her kadar İngiltere Kralı Richard, Yahudilere yönelik saldırıları aktif olarak desteklememişse de, üçüncü haçlı seferinin finansı için, yağma yoluyla elde edilen, Musevilerin zenginliğinden faydalanmıştı. Bkz. Michaud, **The History**, s.441-42.

⁴³ Christoph T. Maier, "Crusade Propaganda and Attacks against Jews in the Late Twelfth and Thirteenth Centuries", **Uluslararası Haçlı Sempozyumu: 23-25 Haziran 1997, İstanbul**, Ankara, 1999, s.215-16.

yıda Musevi bu suçlamayla hapse atıldı, öldürüldü veya diri diri yakıldı⁴⁴. Söz konusu şüphe yüzünden daha sonraki kuşaklar bile çocuklarının güvenliğinden endişe ettiler ve Yahudilere karşı temkinli olmaya çalıştılar. Netice itibariyle Avrupa'daki Hıristiyanlar, kısmen dinî gerekçelerle, ama daha ziyade sahip oldukları önyargılar yüzünden, Musevileri ötekileştiren birtakım tedbirler aldılar. Onların devlet kurumlarında memur olmaları engellendi. Kolayca ayırt edilmeleri için Hıristiyanlar gibi giyinmeleri yasaklandı. Onlar, genellikle şehrin kenar yerlerinde veya dışında ikamet etmeye zorlandılar. Yine bir Musevinin şehir içinde at yerine ancak bir eşeğe binmesine izin verildi⁴⁵.

Aynı biçimde, "öteki" taraf ile ilgili benzer önyargı ve kuşkular Yahudilerin arasında da yaygındı. Mesela, Yahudiler tarafından sıkça tekrarlanan bir söylentiye göre, Avrupa'da Musevi topluma yönelik saldırılar ve aşağılamalar o denli mutad bir hale gelmişti ki, Fransa'da her yıl Palmiye Pazarı'nda düzenlenen bir festival sırasında, gelen geçen herkesin yüzüne tokat atması için, bir Yahudi'ye ihtiyaç duyulurdu. Söylendiğine göre, bir keresinde mevzubahis Yahudi'ye öyle sert vurulmuştu ki, zavallının kafatası çatlamış ve ölmüştü⁴⁶. Böylece karşılıklı düşmanlığı canlı tutacak birtakım efsaneler zihinlerde kaldı.

Sonuç olarak, haçlı seferleri gibi dinî coşku ve fanatizmin doruğa ulaştığı dönemlerde, Hıristiyan kamuoyunun Musevilere yönelik artan öfkesi açıkça antisemist saldırılara dönüşmüştür. Böyle zamanlarda, Hıristiyanların arasında yaşayan bu toplulukları korumakla vazifeli devletin resmî otoriteleri görevlerini layıkıyla yerine getirmediklerinden, Yahudiler büyük zayıflar yaşadılar.

KAYNAKÇA

- ALBERTUS AQUENSIS, **Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae**, İngilizce çev. August C. Krey, **The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants**, Princeton, 1921.
- ALTAN, Ebru, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.
- ANONİM, "The Narrative of the Old Persecutions, or Mainz Anonymous", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, University of Wisconsin Press, Madison, 1977, s. 99-115.
- BENJAMIN DE TUDELA, **The Itinerary of Benjamin of Tudela**, İngilizce çev. Marcus Nathan Adler, Oxford University Press, London, 1907.

⁴⁴ Marcus, **A Source Book**, s.135.

⁴⁵ Marcus, **A Source Book**, s.154-55; Edgar, **The Crusades**, s. 43; Bununla birlikte Avrupa'nın neredeyse tamamını dolaşarak, gezdiği yerlerdeki Yahudiler hakkında ayrıntılı bilgiler veren, XII. yüzyılın ünlü seyyahı Tudelalı Benjamin, diğer yerlerin aksine Roma'daki Musevilerin oldukça ayrıcalıklı bir konuma sahip olduklarını ifade etmektedir. Benjamin'e göre, bizzat Papa III. Alexander (1159-1181) tarafından himaye edilen Yahudiler vergi vermek zorunda olmadıkları gibi, onlardan bazıları da resmî makamlarda memur olarak istihdam edilmişlerdi. Bkz. Benjamin de Tudela, **The Itinerary of Benjamin of Tudela**, İngilizce çev. Marcus Nathan Adler, London, 1907, s.5-6.

⁴⁶ Glick, **Abraham's Heirs**, s.74.

- BERRY, Virginia G., "The Second Crusade", **A History of the Crusades**, I, Madison, Milwaukee, London, 1969, s. 463-512.
- CAROLL, James, **Constantine's Sword: The Church and the Jews**, Mariner Books, New York, 2002.
- CAVE, R. C. ve COULSON, H. A., **A Source Book for Medieval Economic History**, The Bruce Publishing, Milwaukee, 1936.
- CHAZAN, Robert, **European Jewry and the First Crusade**, University of California Press, London, 1987.
- , **In the Year 1096: The First Crusade and the Jews**, The Jewish Publication Society, Philadelphia, 1996.
- , **Fashioning Jewish Identity in Medieval Western Christendom**, Cambridge University Press, New York, 2004.
- DEMİRKENT, Işın, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- , "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi: Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı**, İstanbul, 1994, s.65-78.
- DUNCALF, Frederic, "The Councils of Piacenza and Clermont", **A History of the Crusades**, I, Madison: Milwaukee: London, 1969, s.220-252.
- , "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **A History Of The Crusades**, I, Madison: Milwaukee: London, 1969, s.253-279.
- EBAN, A. Solomon, **My People: The Story of the Jews**, Rondon House, New York, 1968.
- EDGAR, John George, **The Crusades and the Crusaders**, Ticknor and Fields, Boston, 1860.
- ELIEZER BAR NATHAN, "The Chronicle of Rabbi Eliezer bar Nathan", **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, University of Wisconsin Press, Madison, 1977, s.79-93.
- GLICK, Leonard B., **Abraham's Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, Syracuse University Press, New York, 1999.
- HOLT, Andrew, **Jewish Persecution During the Crusades**, <<http://www.crusades-encyclopedia.com/jewishpersecution.html>>, (12.07.2011).
- JACOBS, Andrew, S., **Remains of the Jews: The Holy Land and Christian Empire in Late Antiquity**, Stanford University Press, California, 2004.
- KATZ, Jacob, **Exclusiveness and Tolerance: Studies in Jewish-Gentile Relations in Medieval and Modern Times**, Oxford University Press, Oxford, 1961.
- MADDEN, Thomas F., **A Concise History of the Crusades**, Rowman Publishing, Oxford, 1999.
- MAIER, Christoph T., "Crusade Propaganda and Attacks against Jews in the Late Twelfth and Thirteenth Centuries", **Uluslararası Haçlı Sempozyumu:23-25 Haziran 1997, İstanbul**, Ankara, 1999, s. 213-226.
- PETERS, Edward, **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Charters and Other Source Materials**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania, 1971.
- RICHMOND, Colin, "Englishness and Medieval Anglo-Jewry", **The Jewish Heritage in British History: Englishness & Jewishness**, Ed. Tony Kushner, Frank Cass & Co. Ltd., s.50-53, London, 1992, s.42-59.
- RUNCIMAN, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, I-III, (Çeviren: Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998

- SCHLOSS, Rabbi Chaim, **2000 Years of Jewish History: From the Destruction of the Second Bais Hamikdash until the Twentieth Century**, Feldheim Publishers, Jerusalem, 2002.
- MARCUS, Jacob Rader, **The Jew in the Medieval World: A Source Book, 315–1791**, Hebrew Union College Press, Ohio, 1999.
- MICHAUD, Joseph Francois, **The History of the Crusades**, I, Redfield Publishing, New York, 1853.
- SEFER ZEKHIRAH, “Sefer Zekhirah, or The Book of Remembrance, of Rabbi Ephraim of Bonn”, **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, University of Wisconsin Press, Madison, 1977, s. 121-133.
- SOLOMON BAR SIMSON, “The Chronicle of Solomon bar Simson”, **The Jews and the Crusaders: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades**, İngilizce çev. Shlomo Eidelberg, University of Wisconsin Press, Madison, 1977, s. 21-72.
- WATT, J. A., “The Crusades and the Persecution of the Jews”, **The Medieval World**, (Ed. Peter Linehan ve Janet L. Nelson), Routledge Group, London: New York, 2003, s. 146-162.
- YILDIZ, Şevket, “Endülüs Bilim Hayatında Yahudiler”, **T.C. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (Cilt:18, Sayı:1), 2009, s. 509-528.
- Yeni Ahit** (İncil), **İncil: Müjde: İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi**, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 1995.